

# Položaj žene u zakonima i statutima kvarnerskih gradova od 13. do 17. stoljeća

---

Krpan, Karmen; Škrobonja, Ante

Source / Izvornik: **Medicina, 1989, 25, 63 - 68**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:184:356562>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-19**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Medicine - FMRI Repository](#)



## POLOŽAJ ŽENE U ZAKONIMA I STATUTIMA KVARNERSKIH GRADOVA OD 13. DO 17. STOLJEĆA

### THE STATUS OF THE WOMAN IN LAWS AND STATUTES OF THE TOWNS OF THE KVARNER REGION FROM 13TH TO THE 17TH CENTURY

Karmen Krpan, Ante Škrobonja

*Izvorni znanstveni rad*

*Ključne riječi:* Žena. Zakoni, srednjovjekovni. Kvarner.

*Sažetak:* U radu su najprije pregledno prikazani zakoni i statuti srednjovjekovnih kvarnerskih gradova: Vinodolski zakon (1288), te statuti Vrbnika (1388), Senja (1388), Kastva (1490), Veprinca (1507), Mošćenica (1530-33), Rijeke (1530) i Trsata (1640).

Položaj žene je tretiran sa stajališta: pravnog položaja, odredbi protiv nasilja prema ženi, seksualnih delikata, bračnih obaveza, majčinstva i čedomorstva te vraćanje i čaranje. Analizom mnogobrojnih propisa zaključuje se da je odnos prema ženi bio napredniji u onim sredinama gdje su odredbe donijete na osnovi tradicionalnih običaja. Uočen je pomak od starijih statuta prema novijima u shvaćanju zločina počinjenog prema ženi (silovanje). U većini zakona ne pravi se razlika da li je zločin počinio muškarac ili žena: kazna je ista, ali se različito provodi (bigamija - odrublivanje glave, biandrija - spaljivanje na lomači). Uz nužno respektiranje negativnih refleksija srednjeg vijeka koje su prisutne u mnogim propisima, može se zaključiti da je u navedenim gradovima vladao relativno napredan odnos prema ženi. To je zasigurno dokaz više u prilog visokog civilizacijskog stupnja razvoja koji je vladao u kvarnerskim gradovima od 13. do 17. stoljeća.

*Prispjelo:* 20. travnja 1989.

*Original scientific paper*

*Key words:* Woman. Medieval laws. Kvarner.

*Summary:* The laws and statutes of the medieval towns of the Kvarner region are described: the Vinodol Law (1288) and the statutes of Vrbnik (1388), Senj (1388), Kastav (1490), Veprinac (1507), Mošćenice (1530-1533), Rijeka (1530) and Trsat (1640).

The position of the woman is treated from different aspects: legal aspect, regulations against violence towards women, sexual offences, marriage obligations, maternity and infanticide, sorcery practicing and witchcraft. By analysing a number of regulations contained in the Vinodol Law, it can be seen that the relation towards women was more progressive in the regulations based on traditional customs. There is obvious difference between older and newer statutes concerning offences against women (e. g. rape).

Most laws do not make any difference in crimes whether committed by men or women. The punishment is the same but the procedure of carrying it out is different (bigamy - decapitation; biandry - burning at the stake). Although there are some negative reflexions of the Middle Ages present in many regulations, it may be concluded that there was a relatively progressive attitude to women in all the towns. It shows a highly civilized degree of development in the towns of the Kvarner region from the 13th to the 17th century.

*Received:* April 20, 1989.

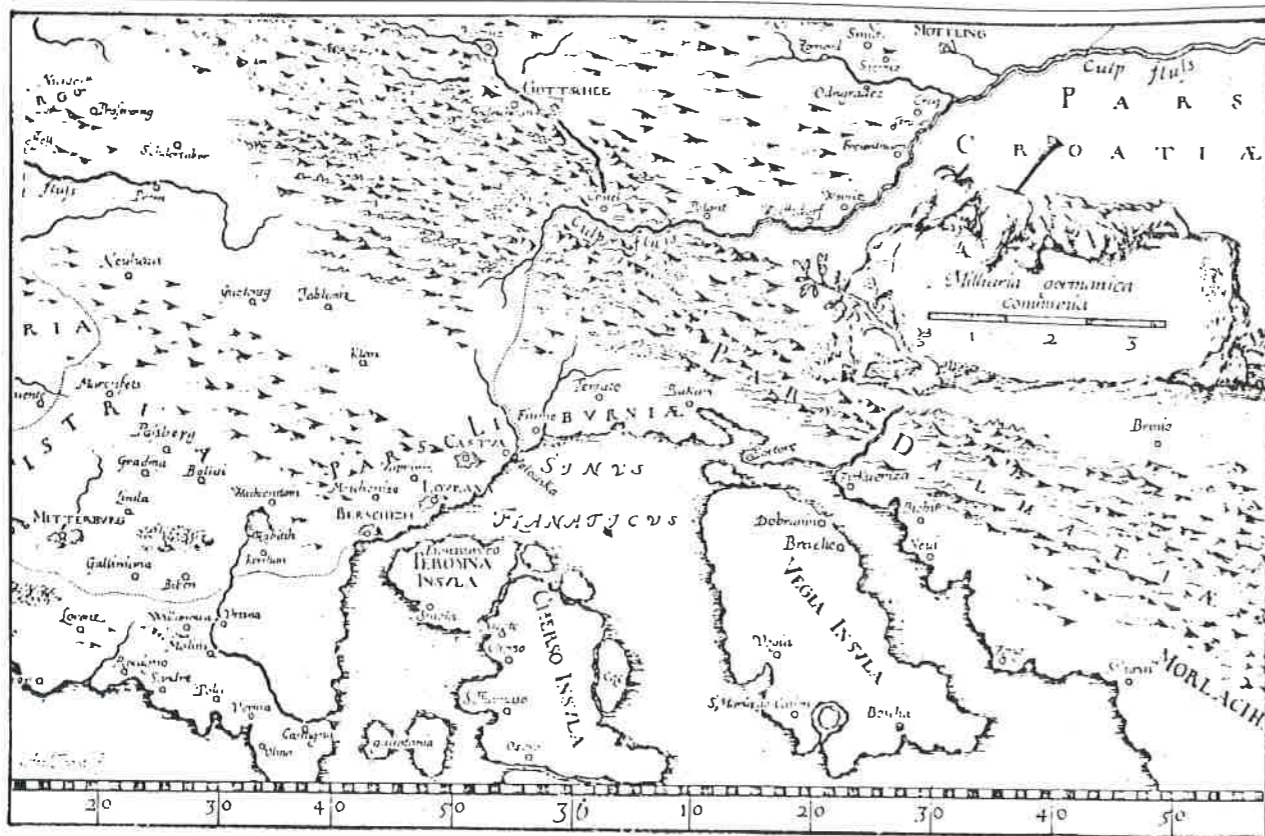
### UVOD

Povijest življenja u kvarnerskim naseljima počinje još u prethistoriji i nastavlja se tijekom ilirskih i rimskih vremena. Kontinuitet organiziranih urbanih sredina, uz povremene prekide, održat će se tijekom nemirnog srednjeg vijeka, najčešće u obliku »kašte-la«, na putu između seoske općine i gradića.<sup>1</sup> Zahvaljujući obilnoj sačuvanoj materijalnoj građi, osobito pisanim dokumentima, možemo s malo truda doča-

rati življenje na ovom području u kontinuitetu sred-njevjekovlja čije se refleksije nerijetko osjećaju i u prvim stoljećima novog vijeka. Izuzetnu dragocje-nost u tim istraživanjima predstavljaju zakonici i statuti, tj. zbirke propisa što ih u okviru svoje autonomije donose stanovnici naselja na prostoru od Mošćenica i Kastva na zapadu do Senja na istoku, uključujući i otok Krk u razdoblju od 13. do 17. stoljeća. Riječ je o propisima koji su najčešće izrasli na običajima. Njihovo pismeno obznanjivanje predstavlja praktički prelazak s tzv. običajnog na pisano pravo, što je istovremeno i dodatni dokaz visokog stupnja civilizacijskog razvitka.

Dr. Karmen Krpan, doktor sveukupne medicine, liječnik stažist.  
Dr. Ante Škrobonja, doktor sveukupne medicine, magistar medicinskih znanosti, znanstveni asistent pri Katedri za povijest medicine Medicinskog fakulteta Sveučilišta »Vladimir Bakarić« u Rijeci, specijalist medicine rada, liječnik u Domu zdravlja Rijeka.





Slika 1.  
Istra i Hrvatsko primorje prema Valvasoru, 17. st.

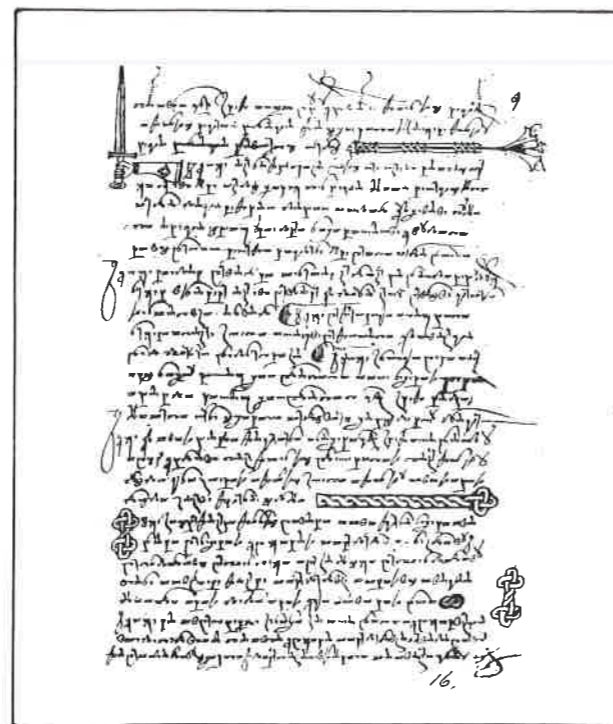
Figure 1  
Istria and Croatian seaside according to Valvasor, 17th century.

Kronološkim redom nižu se: Vinodolski zakon iz 1288,<sup>2</sup> Vrbenski statut iz 1388,<sup>3</sup> Senjski statut iz 1388,<sup>4</sup> Kastavski statut iz 1490,<sup>5</sup> Veprinački statut iz 1507,<sup>1</sup> Zakon Kaštela Mošćenice (korišteni dio potječe iz 1530-1533),<sup>7</sup> Statut grada Rijeka<sup>8,9</sup> i Trsatski statut iz 1640.<sup>10</sup> Radi bolje preglednosti najprije ćemo ukratko prikazati zakone i statute kronološkim redom uz glavne naznake prema korištenoj literaturi.<sup>1, 11</sup>

#### Vinodolski zakon

Zbornik pravnih uredbi i propisa sastavljen 6. siječnja 1288. u Vinodolu, oblikovan 63 godine nakon što je donacijom kralja Andrije II iz 1225. Vinodol postao feud krčkih knezova Frankopana. Prema podacima u uvodu Vinodolski zakon, zbornik običajnog prava, sastavila je posebna komisija koju je skupština Vinodolaca izabrala između predstavnika devet vinodolskih gradova: Novi-grad, Ledeniće, Bribir, Grižane, Drivenik, Hreljin, Bakar, Trsat i Grobnik. Kasnije Zakon priznaju Čabar i Delnice.

Najveći broj odredbi bavi se položajem i pravima krčkih knezova; njima se priznaje vrhovna sudačka i upravna vlast u Vinodolu, utvrđuju se novčane kazne, prvenstveno u smislu zaštite feudalčevih interesa. Sačuvan je samo u jednom rukopisu iz druge polovice 15. stoljeća. Pisan je glagoljskim kurzivom, čakavskim dijalektom. Čuva se u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu.



Slika 2.  
Stranica iz Vinodolskog zakona (1288)  
Figure 2  
Page from the Statute of Vinodol (1288)

#### Vrbenski statut

Nastao je 1388. u Vrbniku. Sačuvan je prijepis iz 16. stoljeća. Pisan je glagoljskim kurzivom. Na 34 + 4 lista pergamene skupljene su odredbe donijete u više navrata te su nadopunjavane i nakon 1388. za vrijeme mletačke vladavine. Čuva se u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu.

#### Senjski statut

O Senjskom statutu iz 1388. prvi je pisao Ivan Mažuranić 1854, ali kako je izvornik u međuvremenu nestao, to se koriste prijepisi i komentari kasnijih autora. Posebno vrijedan je hrvatski prijevod iz 1701. U 130 članova obrađuju se prava plemića, općinskih organa, nekretnina, postupak, kazneno pravo i razne druge odredbe.

#### Kastavski statut

Sastoji se od 57 »kapitula« bez određenog reda i raznog sadržaja nastalih 1400. ili 1409. dio u razdoblju od 1546. do 1614, a nekoliko odredbi još kasnije sredinom 17. stoljeća. Pisan je hrvatskim jezikom. Prepisi se čuvaju u Arhivu JAZU u Zagrebu i Arhivu Hrvatske, Isusovački kolegij Rijeka.



Slika 3.  
Kastav prema Valvasoru, 17. st.

Figure 3  
Kastav according to Valvasor, 17th century

#### Statut Veprinca

Na tri lista papira 1507. zabilježeni su običaji i propisi prema kazivanju starih ljudi. To su odredbe: o kapetanu, kaznene odredbe i odredbe o funkcionarima općine. Jezik je hrvatski, pismo glagoljica. Čuva se u JAZU u Zagrebu.

#### Zakon Mošćenica

Sačuvan je prepis originala iz 1510. Propisi su nastali uglavnom u 16. stoljeću, a najstariji potječu iz 1470. Jezik je hrvatski, pismo latinica. Sadrži odluke i presude sudaca, Kranjske zemaljske uprave, obaveze prema Jezuitima u Rijeci i dr. Kodeks je pohranjen u Historijskom arhivu u Rijeci.

#### Statut Rijeka

Riječka gradska uprava pristupila je izradi statuta 1526, a potvrdio ga je kralj Ferdinand II 1530. S obzirom na sadržaj i sustav ubraja se u najuzornije statute tog vremena. Podijeljen je u četiri knjige unutar kojih je gradivo svrstano u naslove logičnim redom. Prva knjiga sadrži propise o gradskoj općini i njenim organima, druga knjiga sadrži propise imovinske pravne prirode, treća krivično-pravne, a četvrta one propise koji po svojoj prirodi nisu spadali u prve tri knjige. Jezik je latinski. Originalni rukopis i prepis iz 19. stoljeća čuvaju se u Historijskom arhivu u Rijeci.

#### Statut Trsata

Trsatski statut ili »Zakon trsatski od godine 1640« sadrži 81 točku kojih je nešto više od polovice kazneno-pravne naravi. Nastao je na starom temelju Vinodolskog zakona. Jezik je hrvatski, pismo latinica. Pohranjen je u Arhivu JAZU u Zagrebu.

#### CILJEVI I METODE ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja bio je da se na primjerima nekih odredbi iz spomenutih zakonika i statuta prikaže odnos prema ženi, ne samo sa sociološkog, ekonomskog, etičkog i kulturnog stajališta, već prvenstveno sa sociomedicinskog, koji u krajnjoj liniji obuhvaća sve navedeno, pa i mnogo više. Po metodologiji rada nadovezali smo se na slične radove koji obrađuju pojedine segmente kao što su: sanitarno-higijenski propisi,<sup>12-15</sup> socijalno-medicinski elementi,<sup>16</sup> delikti protiv života i tijela.<sup>17</sup> Gdje je to bilo moguće, pregledani su originalni dokumenti, a najčešće su korišteni objavljeni prijepisi ili prijevodi.

#### REZULTATI ISTRAŽIVANJA I KOMENTAR

Pregledom navedenih dokumenata odredbe koje decidirano govore o ženi pronašli smo u Vinodolskom zakonu, Vrbenskom, Riječkom i Trsatskom statutu. U statutima Senja, Kastva, Veprinca i Mošćenica nema takvih odredbi. Iz metodoloških razloga rezultati će biti prezentirani u nekoliko zasebnih cjelina kao što su: pravni položaj žene, odredbe protiv nasilja prema ženi, seksualni delikti, bračne obveze, majčinstvo i čedomorstvo, vraćanje i čaranja.

#### Pravni položaj žene

Već u najstarijem - Vinodolskom zakonu postoji odredba koja kaže da je »žena dobra i dobra glasa« dovedena kao svjedok, ako nema drugih svjedoka, vjerodostojna u parnici protiv žene, kao u slučaju psovavanja i uvrede, tako i u slučaju udarca i ranjavanja.

Prema Riječkom statutu žena je postajala punoljetna s navršenih dvanaest godina, za razliku od muškarca, koji je punoljetnost ostvarivao s navršenih osamnaest godina, osim ako nije bio pod starateljstvom, a tada tek s dvadeset i pet. Žena je nadalje bila slobodna oporučivati i darivati, ako nije





Slika 4. Riječani prema Valvasoru, 17. st.

Figure 4 People from Rijeka according to Valvasor, 17th century

bila u očevoj vlasti, uz prisutnost rodaka i dva svjedoka. U smrtnoj opasnosti mogla je to izvršiti uz dva svjedoka bez rodaka.

Trsatski statut, koji je nastao na osnovi Vinodolskog zakona, ima i odredbu sličnu onoj ranije citiranoj te kaže da »svakoj ženi od dobrog glasa je verovano«. U Trsatskom statutu je proširena sposobnost žene kao svjedokinje pred sudom u odnosu prema Vinodolskom gdje ona svjedoči samo u parnicama protiv žena.

Odredbe protiv nasilja prema ženi

Nasilje prema ženi, časnoj ili nečasnoj, osim ako je bila prostitutka, općenito se kažnjavalo i ulazilo je u rang zločina kao što su umorstvo, grabež, krađe, krivotvorenje i osakaćenje, što su bili u to vrijeme najteže shvaćani zločini. Prema Vinodolskom zakonu kažnjavala se i uvreda ili psovka, izrečena bilo od muškarca ili žene i upućena muškarcu ili ženi uz jednog svjedoka (bez obzira na spol), potpuno istom kaznom: dva libra knezu, a dva oštećenj. U istom zakonu postoji i poseban slučaj povrede ženske časti, a to je zbacivanje hovrilice ili pokrivače s glave žene.

Ako bi to učinio muškarac namjerno i postoje tri svjedoka (muškarci ili žene), a tužba je podnesena, plaća se kazna od 50 libara, i to dva libra knezu, a 48 oštećenj. Ako bi to učinila žena ženi, kazna je bila dva libra knezu, a oštećenj dvije ovce. Koliko su to bile velike novčane kazne, govori podatak da se u to vrijeme za osam libara mogao kupiti vol.

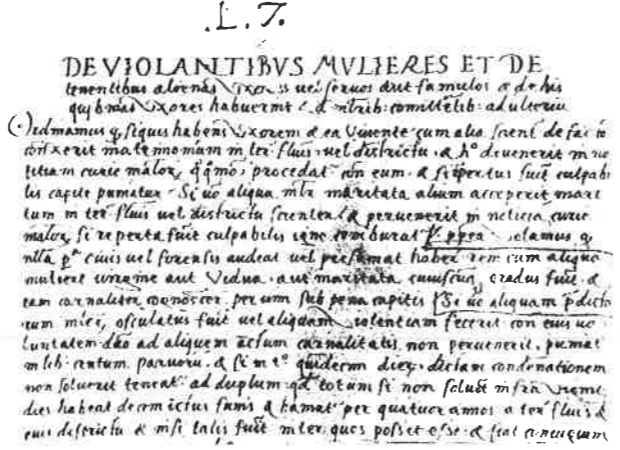
Seksualni delikti

Kao najčešći seksualni delikt spominje se silovanje. U pravilu se jednako kažnjava izvršen čin i samo pokušaj. Prema Vinodolskom zakonu čin ili pokušaj silovanja kažnjava se novčanom kaznom, i to 50 libara knezu, a 50 oštećenj u slučaju da se s njom nije drugačije nagodio. Sama nagodba je

zasigurno podrazumijevala i slučaj ženidbe krivca s oštećenom. Ako pak svjedoci nisu postojali, oštećena je mogla biti vlastiti svjedok, ali je u tom slučaju morala imati 25 porotnika, isključivo žena koje će priseći s njom da ona govori istinu. U slučaju da je oštećena ili koja od njenih porotnika napravila neki prijestup, optuženi je bio oslobođen.

S formalne strane obrana osumnjičenome je olakšana, ako nema svjedoka čina. Dokaz s prisegom, što ga ima nastupiti oštećena znatno je otežan.

Vrbenski zakonik iz 1388. također spominje silovanje ili pokušaj. Silovana žena ili djevojka uz tri svjedoka mogla je tužiti, a optuženi je mučen u istražnom postupku. Ako bi priznao, predviđena je kazna smrti odrubljivanjem glave. U nedostatku svjedoka zaklinjalo se dvanaest porotnika iz mjesta u kojem je silovanje izvršeno. Od njih je polovicu morala pronaći sama oštećena. Zanimljivo je da je silovana djevojka ili žena odmah nakon silovanja, prije odlaska vlastitoj kući, morala raspletene kose izaći na ulicu i vikati u pomoć te uzburkati mjesto gdje je silovanje izvršeno.



Slika 5. »O silovateljima žena i onima koji drže tude žene... imaju dvije žene i o ženama koje učine preljub...« (Riječki statut iz 1530)

Figure 5 »About rapists of women and those who take somebody else's woman . . . have two women and about those who committed adultery...« (Statute of Rijeka from 1530)

Riječki statut je kažnjavao ne samo pokušaj ili čin silovanja, već i obaranje žene s tom namjerom. Naglašava se da nitko, bilo građanin ili stranac, ne smije silovati ženu, djevojku, udanu ili udovicu, bez razlike položaja. Kazna je odrubljivanje glave. Poljubac ili nasilje bez izvršenja samog čina kažnjavalo se sa 100 malih libara. Obveza plaćanja kazne je bila osam dana. Po isteku roka kazna se povećavala dvostruko, a za one koji ne bi platili ni nakon dvadeset dana slijedila je kazna od deset udaraca užetom i izgon iz grada na četiri godine. Ako je silovanje izvršeno nad ljubavnicom nekog od građana, kazna je bila pedeset libara globe i miraz oštećenj. Pokušaj nasilnog poljupca, zagrljaj ili obaranje na zemlju kažnjavalo se sa dvadeset libara.

Oštećenj, ako je bila riječka građanka, ne smije se reći da je bludnica. Ovi propisi se nisu primjenjivali ako je oštećena bila bludnica ili žena lošeg glasa, ugleda i društva.

Usput budi rečeno za takve žene Statut je izričito određivao da ne smiju stanovati u gradu, već izvan gradskih zidina. Novčana kazna je predviđena i za osobu koja bi bludnici iznajmila ili omogućila stanovanje unutar grada.



Slika 6. R. Gigante - Trsatski kaštel prema Klobučarićevoj veduti Rijeke iz 1579.

Figure 6 R. Gigante - Castle of Trsat according to Klobučarić's view of Rijeka from 1579.

U Trsatskom statutu napravljena je razlika da li je silovanje izvršeno nad djevojkom, udatom ženom ili bludnicom. Za silovanje djevojke okrivljeni je bio obavezan da je vjenča, a sudio mu je crkveni sud. Pretpostavlja se, dakle, da to najčešće čine neženje, tim prije što je i u drugim sredinama pa i kasnije to bio odgovorni čin mladih kojima se iz raznih razloga branila veza. S druge strane otmica žene protiv njene volje kažnjavalo se odrubljivanjem glave isto kao i silovanje udate žene. Nedokazana optužba udatoj ženi za nemoral povlačila je za tužitelja kaznu od pedeset libara. Za silovanje bludnice počinitelj je bio dužan platiti 25 libara kazne i isto toliko kao odštetu oštećenj.

Od drugih seksualnih delikata Riječki statut spominje sodomiju i za to predviđa spaljivanje na lomači. U slučaju bijega počinitelja slijedila ga je za to vrijeme vrlo teška kazna - izgon iz grada i distrikta.

U slučaju rodoskrvnuća s nekom ženom sve do četvrtog stupnja po crkvenom pravu, po uzlaznoj, silaznoj i pobočnoj lozi, sa snahom, šurjakom, ili šurjakinjom krivca se kažnjavalo smrću. Prijava je morala uslijediti u roku od petnaest dana. Propis se nije primjenjivao na javne bludnice i žene lošeg glasa ili lošeg društva.

Bračne obveze, majčinstvo i čedomorstvo

U Riječkom statutu kao najopsežnijem i najrazvijenijem među opisanim nalazimo i odredbe koje zadiru u porodično pravo. Institucija braka je svetinja tako da se preljub kažnjava smrću. Muškarac je u tom slučaju ipak u nekakvoj »moralnoj«

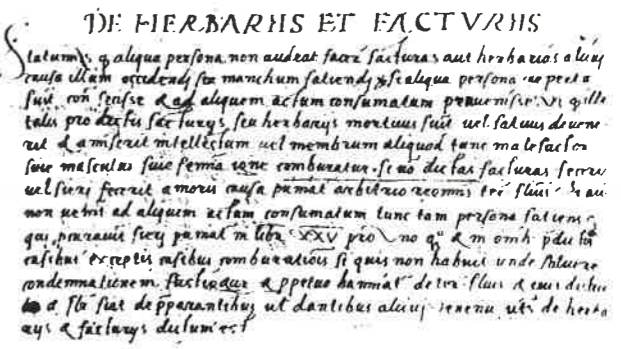
prednosti. Za bigamiju muškarcu slijedi odrubljivanje glave, a ženi za biandriju spaljivanje na lomači.

U Trsatskom statutu postoji i odredba o obveznoj nevinosti djevojke pri stupanju u brak. Ako bi se djevojka pokušala udati trudna i uz to »pošla pod krunčicu u crikvu«, a za to se kasnije saznalo, slijedila je kazna crkvenog suda.

U Trsatskom statutu postoji i sankcija protiv čedomorstva, odnosno nebrige majke čija bi posljedica bila smrt djeteta. U slučaju namjernog ubojstva vlastitog djeteta majka se kažnjavala smrću. Isto je slijedilo i eventualnom podstrekaču. Ako bi dijete umrlo zbog majčine nebrige ili nepažnje slijedila je novčana kazna sudu i crkvi.

Vračanje i čarobnjaštvo

Žene su stoljećima bile optuživane za čarobnjaštvo i vraćanje. Na žalost, često ne bez razloga. Da je taj problem tradicionalno bio prisutan u našim krajevima, potvrđuju mnogi zapisi i procesi vođeni protiv vještica. Taj tužni fenomen srednjovjekovlja zarana će naći odjeka i u Vinodolskom zakonu, a zatim u Riječkom i Trsatskom statutu. Prema Vinodolskom zakonu ako se ženi dokaže da je vračarica, mora platiti kaznu knezu od sto libara. Ako to ne može, slijedi joj lomača. Isto je predviđeno i za muškarca. Istražni postupak još ne predviđa torturu.



Slika 7. »O trovanju i čarolijama (Riječki statut iz 1530)

Figure 7 »About poisoning and witchcraft practices (Statute of Rijeka from 1530).

U Riječkom statutu se spominju osobe koje vraćaju (ne pravi se razlika između žene i muškarca). Zabranjuje se pravljenje čarolija ili napitaka u svrhu ubojstva ili osakaćenja. Ako se nekog zateče u tom poslu ili je zločin već izvršen, a žrtva je umrla, poludjela ili izgubila koji ud, zločinac »bio on muškarac ili žena« treba se spaliti na lomači. Ako je napitak ili čarolija rađen u ljubavne svrhe, kazna je bila po ocjeni riječkih vlasti. U slučaju da zločin nije izvršen, naručilac i izvršilac su plaćali kaznu od 25 libara. Ako nisu mogli platiti, bili su šibani i zauvijek izgnani iz grada.

Trsatski statut pravi razliku da li je vračarica imala savez sa nečastivim ili je samo radila čarolije. U prvom slučaju kazna je spaljivanje na lomači, u drugom 100 libara i javno pogrdno provođenje po gradu.



፲ ደግሞ ደግሞም ሐጠቦ ቆይታ  
 ሆኖቸው ለገባቸው ገቢ ለገባችሁ  
 ጠባቂዎች ሆኑኝ።

፲ ለደብዳቤው የሚገባው  
 ጠባቂ ገቢ ለገባችሁ  
 ጠባቂዎች ሆኑኝ።

፲ ለደብዳቤው የሚገባው  
 ጠባቂ ገቢ ለገባችሁ  
 ጠባቂዎች ሆኑኝ።



U prikazanim zakonima i statutima uočava se pomak od starijih prema novijim shvaćanjima zločina prema ženi. Primjerice u najmlađem - Trsatском statutu iz 1640. kažnjava se i silovanje prostitutki, dok stotinjak godina ranije u Riječkom toga još nema. U većini zakona ne pravi se razlika da li je zločin počinio muškarac ili žena, jedino je način izvršenja kazne različit (bigamija i biandrija). U pravilu se ženi vjeruje, ona je vjerodostojan svjedok i uživa primjeren ugled. U nekim odredbama statuta i zakona ženu se štiti od nasilja i uvreda tako da su kazne oštrije nego za slične zločine počinjene prema muškarcu.

Sve to, mada fragmentarno, ipak pokazuje određeni civilizacijski stupanj razvoja koji je dosegnut u kvarnerskim gradovima od 13. do 17. stoljeća.

LITERATURA

1. Klen D. ur. Statuti, urbari, notari. Istre, Rijeke, Hrvatskog primorja i otoka. Katalog izložbe. Rijeka: Historijski arhiv Rijeka, 1986:12-7.
2. Kostrenčić M. Vinodolski zakonik. Rad JAZU, knjiga 227. Zagreb, 1923:11-231.
3. Vrbenički statut 1388-1988. Prema čitanju Črnčić-Rački-Štefić. Stefić S. ur. Rijeka: Partizanska knjiga, 1988.
4. Margešić L. Senjski statut iz 1388. Senj zb 1985-87;12:19-100.
5. Rački F. Kastavski statut. Monumenta hist jurid SM 1890;4:181-207.
6. Strohal R. Mošćenički statut. Südoslavische revue 1912;1:26-29.
7. Šepić A. Zakon kaštela Mošćenice. Rad JAZU, knjiga 315. Zagreb, 1972:223-85.
8. Statutum Terra Fluminis. HAR, sign. K-3.
9. Herkov Z. Statut grada Rijeke. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske, 1948.
10. Rački F. Statut Trsatški (god. 1640). Monumenta Hist jurid SM 1890;4:217-27.
11. Strohal I. Statuti primorskih gradova i općina - bibliografički naert. Zagreb, 1911.
12. Milović Đ. Sanitarno higijenski propisi Riječkog statuta iz 1530. Acta hist med pharm vet 1969;1-2:17-23.
13. Milović Đ. Sanitarno higijenski propisi grada Kastva s kraja XV vijeka. Acta hist med pharm vet 1972;1:90-103.
14. Milović Đ. O sanitarno higijenskim propisima Mošćeničkog statuta. Basala V. ur. Zbornika radova 26. sastanka Naučnog društva za historiju zdravstvene kulture Jugoslavije. Rijeka, 1976:77-82.
15. Krpan K, Škrobonja A. Sanitarno-higijenski propisi u statutima srednjovjekovnih kvarnerskih gradova. U: Maretić Z. ur. Zbornika Dani primarne zdravstvene zaštite. Labin: Dom zdravlja, 1988:258-62.
16. Škrobonja A. Socijalno-medicinske prilike u Rijeci tijekom 15. i 16. stoljeća. Rijeka: Medicinski fakultet, 1984. 105 str. Magistarski rad.
17. Milović Đ. Delikti protiv života i tijela u svjetlu propisa Vinodolskog zakonika, Kastavskog, Veprinačkog, Trsatškog i Mošćeničkog statuta. Vjesnik HAR 1964-65;10:61-103.
18. Milović Đ. Krivična djela protiv života i tijela u srednjovjekovnoj Rijeci. Vjesnik HAR 1961-62;6-7:7-200.
19. Milović Đ. Delikti protiv braka, porodice i javnog morala iz aspekta riječkog statutarnog prava XVI stoljeća. Vjesnik HAR 1969;14:387-404.

Slika 8.

K(a)p(i)t(u)l prvi od sile ženske, ka bi s(ilo)v(a)n(a). Vrbenški statut iz 1388.

Figure 8

First chapter about violence to the woman who has been raped. Statute of Vrbenik from 1388.

ZAKLJUČAK

Iz ovih nekoliko primjera može se slobodno zaključiti da je u kvarnerskim gradovima od 13. do 17. stoljeća vladao relativno napredan odnos prema ženi. Usudujemo se reći da je bio napredniji u onim sredinama gdje su odredbe donijete na osnovi tradicionalnog - običajnog prava. U gradovima gdje je tuđinska vlast bila jača, u statutima se osjećaju utjecaji mletačkog i austrijskog prava. Ne smijemo zaboraviti da se u kulturnoj Evropi u to vrijeme još uvijek raspravlja o ženi kao nižem biću. Čak se postavlja i pitanje da li žena uopće ima dušu.